

gyűjtő: DÉGI ZOLTÁN
gyűjtés ideje: 1980.

TART.: ORDACSEHI NÉPE ÉS ALAKULÁSA A XVIII.
ÉVTŐD ELEJÉTŐL NAPJAINKIG

32 lap

Földrajzi mutató: ORDACSEHI

Statisztikai mutató: XVII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

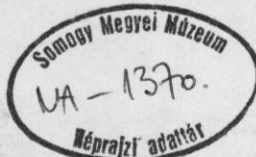

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖMÉS

ÁTVÉNYETVE AZ EGYS. LTK. 4361-es TÉTELE ALÓL

4361 / 1980

Ordacsehi népe és alakulása a XVIII. század elejétől napjainkig

Ordacsehi a Külső-Somogyi-dombság, illetve a Nagyberek, között, Somogy megye marcali **járásában** helyezkedik el. Felszínének nagyrésze síkság, míg délkelet felé fokozatosan emelkedő. Szomszédai: ÉK-en Boglárlelle, ÉNY-en Fonyód, D-en Pusztaszentgyörgy, illetve Lengyeltóti, DK-en Szöllőskislak és Szöllősgyörök.

Területe: 3930 kh / 2 262 hektár, 22,6 km²/, melynek megoszlása az ordacsehi Községi Tanács Kataszteri Táblakönyve szerint 1970-ben a következő volt: szántó: ~~21148~~ 2 148 kh, rét: 240 kh, erdő: 82 kh, legelő: 945 kh, egyéb 525 kh. /1/

Bár vizsgálódásunk tárgya a XVIII. század elejétől napjainkig terjedő időszak, mégis szükségesnek látjuk bevezetőként röviden ismertetni a község történetének fontosabb régebbi adatait. Elöljáróban azt is el kell mondanunk, hogy a mai Ordacsehi 1939-ben jött létre két /egymástól alig 0,5 km-re lévő/ szomszéd falu - Orda és Balatoncsehi - egyesítése folytán. Kutatásainkat -természetesen- e fontos szempont figyelembevételével végeztük, s a továbbiakban anyagunkat is ennek megfelelően tárgyaljuk.

Az eddig végzett kutatásaink eredményeként, a község történetével kapcsolatos legrégebbi adat 866-ból való. Ez év január 1-én Adalymus püspök templomot szentelt fel A d O r t a h u helységben, amely Makay Béla szerint Ordával azonosítható. /2/ Lehetséges, hogy Orda neve kora Árpád-kori foglalkozásnévre visszavezethető helységnév. /3/

Csehi első említése -i képző nélküli, lakói szlávok voltak. Neve népnévből származik, valószínű szintén a kora Árpád-korból. /4/

A XIV. századi pápai tizedjegyzékből tudjuk, hogy 1332-37. között a mai Ordacsehi területén két plébániás falu volt; Orda és Csehi. Előbbi "Oda", utóbbi "Chehi" alakban fordul elő.

Csehi papja 1333-37-ben Ypolitus, aki 20 kisdénárt fizet pápai tized fejében. /5/

Csehi 1390-ben "Chehy" alakban szerepel a kismartoni levéltár egyik oklevelében. 1426-ban plébánosa Gergely, 1495-ben Karádhhoz tartozik. Ezidőben II. Ulászló a veszprémi püspökségnek engedélyt adott arra, hogy Csehi táján a Balatonon /super fluvio sive lacu Balatino/ révet állitasson fel, s annak jövődelmét örökre békén birhassa. /Mindez a püspökség Somogy megyei birtokainak könnyebb kezelhetősége érdekében történt./ /6/

Az 1536-os török adólajtsromban csak Orda szerepel, Csehi nem. 1563-ban fordított a helyzet. Csehi 4 adóköteles házzal és Kiscseh néven fordul elő, de Ordáról nincs említés. Ezek szerint tehát a két falu török általi elpusztítása nem azonos időpontban történt, mintahogy az ujjaépítése sem. Az 1660-as dézsmajegyzékben Orda és Csehi is előfordul, mégpedig mint Csobáncvár tartozéka. /7/

Orda 1536-ban Móré László, 1563-ban pedig Tahy Ferenc birtoka. /8/

Csehit a XVI.századtól a Bakacs /báró Szentgyörgyvölgyi/ család tulajdonában találjuk. /9/

XVIII - XIX. század

A Bakacs család utolsó férfitagja Lukács, aki résztvett a Rákóczi - szabadságharcban, de 1705. után királypárti lett. Az ő birtoka 1715-ben Csehi /10/, míg egyesek szerint nem ő, hanem felesége -szül. Csoknyai Éva- a tulajdonos. /11/ 1701-től Orda birtokosa /benősülés folytán/ a pribérdi Jankovics család. /12/

1737. körül tűnik fel a megyében Bosnyák Márton és testvére János. 1760. körül lettek birtokosok Csehiben, Tur, Magyaród, stb. helységekkel együtt. Valószínű, hogy a Bakacs és a Bosnyák család között is rokoni kapcsolat állt fenn, s így került az utóbbiak birtokába, Csehi. Erre enged következtetni, hogy Bakacs Lukács anyja Niczky Magdolna, Bosnyák Márton felesége pedig Niczky Judit. S végül Bosnyák Márton második felesége Szentgyörgyvölgyi Julianna. /13/

1767. után Csehi is a Jankovics család birtokába kerül, valószínű szintén rokoni kapcsolat révén. Az egykori birtokos családok kapcsolatainak részletes elemzése azonban nem feladatunk, mivel munkánkat inkább néprajzi jellegűnek szánjuk. Így a következőkben a benépesüléssel, a lakosság foglalkozásának, szociális és társadalmi helyzetének alakulásával, valamint a családnevek vizsgálatával kívánunk elsősorban foglalkozni. Munkánkban nem csupán a szakirodalomban fellelhető forrásokra támaszkodunk, hanem a századfordulótól rendelkezésre álló emlékezésanyagot is felhasználjuk.

Hazánkban az első nagy népösszeírást 1715-ben végezték. Ez a kor szemléletének megfelelően csak az adókötelesekre terjedt ki, így egyéb lakósokról nincs tudomásunk. /14/

Az összeírás eredménye a két községben:

Orda:	8 háztartás	48 lakós
Csehi	15 "	90 lakós. /15/

1730-ban kezdődött el Somogy megyében az urbárium bevezetése, és 1767-ben fejeződött be. Ebből az időszakból való a kaposvári levéltárban őrzött két fontos dokument, mely szerint a XVIII. század közepén az alábbi urbéres jobbágycsoportok éltek Ordán és Csehiben: /16/

O r d á: Révész Mátyás, Horváth István, Riba Ádám, Riba István, Takács József, Ihász Ferenc, Sági István, Horváth Mihály, Tóth János, Tóth Mihály, Széköli Ferenc, Csordás József, Horváth György, Kudomrák Mihály, Riba László.

C s e h i: Bosnyák Márton emberei: Szalai Ferenc, Szentes Ferenc, Szentes István. Zsellér, kinek háza van: Szalai János, Jankocics Antalné emberei: Nagy István, Aranyás János, Tóth Pál, Gazdag István, Gazdag János, Gazdag György, Györe Miklós, Csiti Ferenc, Czár Lajos, Hamvai János, Tóth György, Györe János. Zsellérek: Ladányi Ferenc, Szabó István, Kocsis Mihály.

A felsorolt jobbágycsoportok 1/4, 1/2, vagy 3/4 pozsonyi mérőre való földet műveltek. 1/2 pozsonyi mérőre való földért szolgálniuk kellett 28 és fél napi marhás vagy 54 nap gyalogrobotot, továbbá minden évben adni kellett a földesurnak /többek között/ 1/2 öl tűzrevaló fát, 3 funt fonyásfát és fél icce kifőzött vajat.

Ha a fent említett neveket összevetjük a jelenlegiekkel, megállapíthatjuk, hogy a Révész, Csordás, Kudomrák, ~~Szentes~~, Aranyás, Csiti és a Ladányi kivételével valamennyi él ma is. De öregek elbeszéléséből és az 1970-ben végzett kutatásaink alapján tudjuk, hogy a ma már elő nem fordulók is csupán néhány évtizeddel ezelőtt haltak ki. /17/ E tények ismeretében azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az egykori urbéres jobbágycsoportok a mai bennszülött ordacsehi lakosság őseinek tekinthetők.

A benépesüléssel kapcsolatban 1836-ból van ismét adatunk. Ekkor Csehiben 75, Ordán 34 háztartás volt 450, illetve 205 lakóssal. /18/ A lélekszám tehát 1715. óta lényegesen emelkedett: Csehiben ötszörösére, Ordán is több mint négyszeresére. Ebben a természetes szaporodáson kívül betelepülésék is közrejátszottak. Bizonyítják ezt Jankó János /Dr./ adatai, melyek szerint a XVIII-XIX. században Ordára és Csehibe összesen 19 család vándorolt be. Erre következtethetünk abból is, hogy az 1866-os urbárszabályozási tervben a XVIII. századi nevek mellett már újabbak is előfordulnak, mégpedig a Dávid, Kónya, Lakos, Lukácsa és Zsiborács. /19/

A lakósság növekedésében vonzó tényezőként játszhatott közre az a lehetőség, melyet az itt, elterülő Nagyberék és a Balaton jelentett a megélhetésben. Hiszen mint Vajkai Aurél írja: "...a berki embernek többféle foglalkozása volt: földet művelt, zöldséget termesztett, varsával, vejszével fogta a halat". A korábban Herman Ottó által megrajzolt romantikus kép eltűnt ugyan, "de a sás, a nád, a csuhu, ha területileg meg is fogyatkozva, megmaradt, s még ma is sokban megsegíti a balatoni ember életét." /20/

Ugyancsak Vajkai írja Fényes **Előke** Magyarországnak mostani állaptja című munkájára hivatkozva, hogy 1836-ban Balatoncsehi /több községgel együtt/ jövődélmező halászattal szerepel, sőt "Csehinél a nagy halászat mellett c s i k á s z a t t a l is foglalkoznak." /21/

/A csontoshalak egyik családjába tartozó közönséges -15-20 cm-es- r é t i c s i k -cobitis fossilis- mocsarakban, lápokban gyakori, s egyes vidékeken néptáplálék. Így természetes, hogy a civilizáció beavatkozása előtt a nagy kiterjedésű Ordai és Csehi-berekben is bőven voltak ilyen halak, s azok jelentős szerepet játszhattak az itt élő emberek táplálkozásában./

"Az 1848-as forradalommal az urbéri népesség, mely megyénk lakosságának döntő többségét alkotta, megszabadult urbéri terheitől: jobbágy-, illetve zsellértelkének és házának tulajdonosa lett." /Irja T. Mérey Klára: A somogyi parasztság útja a feudalizmusból a kapitalizmusba című könyvében./ /22/

A birtokrendezés a megye községeinek többségében -igy Ordán és Csehiben is - peres uton zajlott le, melyre /többek között/ a közös /majorsági/ legelőkből való részesedésnél támadt elégedetlenségek adtak okot. A perek legtöbbször már 1848. előtt elkezdődött, de csak 24 helységben zárult le véglegesen. Ezek közé tartozott Orda és Csehi is.

A rendezés ideje: Ordán 1842.

Csehiben 1845.

A végrehajtás ideje: Ordán: 1845.

Csehiben: 1842. /23/

Csehiben tehát 1, míg Ordán 3 év alatt zajlott le a per. Mindez arra enged következtetni, hogy az itteni perek jelentéktelenek voltak a megye számos, más községében folyókhöz képest.

A rendezés idején Ordán 18/3/3, Csehiben pedig 15 jobbágytelkek volt. /Az utóbbi helységben 4 zsellérről is tudomásunk van./ /24/

A jobbágytelkek nagyságát pontosan nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy megyénkben a XIX. század első éveiben 22, 24, 26 hold szántó, s 8, 10, 12 kaszás rét alkotott egy telket az 1 magyar hold belsőségen kívül. /25/ Így, ha átlag 24 hold szántót, 10 hold rétet és 1 hold belsőséget veszünk alapul, a teleknagyság 35 holdra tehető. Ezek után az is kiszámítható, hogy a két helységben lévő jobbágytelkek területe kb. 1 150 hold lehetett. Ha ehhez hozzáadjuk a legelőelkülönülés eredményét /Ordán telkenként 10, összesen 180 hold, Csehiben telkenként 8, összesen 132 hold/ megállapíthatjuk, hogy az urbéri birtokrendezés idején kb. 1500 hold föld került a volt jobbágyok tulajdonába.

A jobbágyfelszabadítás után a parasztság két nagy csoportra tagozódott: a birtokosokra és a birtoktalanokra. A birtokos parasztság vagyon szerint rétegeződött, míg a birtoktalanok közé tartoztak többek között az uradalmi cselédek. E kategóriák részletes vizsgálatával majd a következő fejezetben foglalkozunk. Most csak annyit említünk meg, hogy Jankó János dr. gyűjtése szerint 1890-ben Ordán 73, Csehiben pedig 65 paraszti gazdaság volt. /26/

A XVIII. század végéről egyébként számos értékes adat áll rendelkezésünkre Jankó János dr. : A Balatonmelléki lakósság néprajza című könyvéből. Mielőtt azonban ezeket részletesen ismertetnénk, el kell mondanunk, hogy a Magyar Földrajzi Társaság 1891-ben nagyszabású tudományos balatoni kutatást indított el. Ennek keretén belül Jankó János dr. megbízást kapott a néprajzi anyagok összegyűjtésére és megírására. Így került kiadásra 1902-ben a szerző nagy monográfiája /A Balatonmelléki lakósság néprajza, Bp. 1902./, amely 56 községet tárgyal és a néprajztudomány minden ágával foglalkozik. Bár ahogy Vajkai Aurél írja: . . ." épp a feladatok sokrétősége folytán meglehetősen egyenlőtlen. . .,"sőt helytelen megállapításokat is tesz." /27/ Mindezek ellenére számunkra mégis sok értékes adatot tartalmaz, és Vajkai Aurél-Balatonmellék című könyvével együtt igen jelentős segítséget nyújtott e szerény dolgozat megírásában.

Jankó János dr. a vizsgált községekben összeírta az állatlétszámot, a földterület nagyságát, /művelési ágak szerinti bontásban/ és a gyümölcsfák számát. Az összeírás eredményét a következő táblázatok szemléltetik:

. / .

Állatlétszám
/db/

Megnevezés	Orda	Csehi
Szarvasmarha	201	553
Ló	119	121
Kecske	3	---
Sertés	533	558
Juh	4	----
Baromfi	1 871	1 328
Méhkas	77	14

Megjegyzendő, hogy Ordán a 201 db sz.marhából 15 db, Csehiben pedig az 553 db marhából 144 db bivalyként került összeírásra.

Művelési ágak
/hold/

Megnevezés	Orda	Csehi
Szántó	778	1633
Kert	11	19
Rét	86	162
Legelő	293	718
Szőlő	--	6
Nádas	17	21
Nem termő	753	1314
Összesen	1938	3873

Gyümölcsfák száma

Megnevezés	Orda	Csehi
Szilva	1228	429
Eggy	138	125
Alma	426	125
Őszi barack	390	506
Dió	154	83
Körte	151	59
Cseresznye	58	49
Kajszi	92	78

Sajnos Jankó János dr. kimutatásában a grófi uradalom adatai is szerepelnek, ami azért jelent számunkra problémát, mert nincs külön feltüntetve a paraszti gazdaságok állatállománya és földterülete. A szerző ugyan nem említi, hogy összeírása az uradalomra is vonatkozik, de a rendelkezésre álló emlékezésanyag és az 1932-ből ismert adatokkal való összevetés segítségével ez könnyen megállapítható. /29./

"Én ezéerkilencéznegybe születtem, de apámtu még a többi régi öregéktü tudom, hogy Csehibe a kösségnek nem vót hétszázti-zennyóc hód legellőjje, talán fele lehetétt. A többi a grófé vót. Na még aszt is tudom, hogy a parasztkok között allig vót bihalgya egyy-két embernek. Ugy, hogy a za sok álat a grófé vót." /30./

Az emlékezésanyagon kívül állításunkat bizonyítja az alábbi következtetés is: Ha Jankó János dr. csak a paraszti gazdaságok adatait írta volna össze, a terület nagyságában lényeges eltérésnek kellene mutatkoznia az 1932. évi adatok javára, mivel azok között a grófi birtok is szerepel. Az alábbi táblázatból azonban láthatjuk, hogy szinte alig van eltérés:

A föld terület nagysága /hold/:

	1890-ben	1932-ben
Orda	1938	1908
Csehi	3873	3885
Össz.	5811	5793

A paraszti gazdaságok XIX. század végi adatait tehát csak hozzávetőlegesen állapíthatjuk meg. Megjegyzendő azonban, hogy Ordán a grófnak nem volt állatállománya, így az ott összeírt létszám kizárólag a paraszti gazdaságokra vonatkozik.

Ordán a 73 paraszti gazdaságban mindössze 201 db szarvasmarha volt 1890-ben. Jankó János dr. meg is jegyzi, hogy ez a minimum a déli parton. /31/ Az okot a kicsi legelőterülettel magyarázhatjuk, hiszen a 293 holdnak még a fele sem volt a falué. 1 db szarvasmarhára fél hold legelő sem jutott, pedig a minimális követelmény legalább 1 hold. /32/ a többi állatfaj igényéről még nem is szoltunk. /

Az erdai parasztgazdaságokra vonatkozó konkrét adatok ismeretében kiszámíthatnánk az egy tulajdonosra jutó átlagot, de ennek nem látjuk értelmét, mert a valóságtól eléggé eltérő adatokat kapnánk. Ugyanis amint az alábbi emlékezésanyagból kiderül, a tartott állatok számát a vagyoni helyzet határozta meg.

"Én, nem itt születtem Ordán, csak kilenc-cászhuszonegybe gyűttem ide. De azér tudom, hogy régen kevés vót a legellő. De amikor én ide gyűttem akkor se vót sok. Ezér a grófnak köllött leanni a falu részire. Később meg a Legetetési Társulat megvette a zimrédi legellőt a Tószegi testférektü, akik pusztaberényi fődbirtokosok vótak. A kevés legellő miatt nem is vót Ordán ojan sok szarvasmarha, de azér egy jó pógárnak vót legalább két tehene, meg egy-két borgyujja. A szegényebbnek is vót két tehene, mer azokat fokta be, mive lovat nem tudott tartani. Nekem mindig vót egy pár lovam, meg csikókat nevetem. De akinek csak néhány hód főggye vót vagy egy lovat tartott vagy egyet se. Disznójjá az vót mindenkinek, de azér itt is megláccott, hogy ki a pógár, ki nem. Egy jó pógárnak vót két-három anyadisznójjá is, meg legalább öt-hat hizót hizlat. Adott is e."

A csehi állatállomány vizsgálatához a grófi uradalom állatainak számát krll ismernünk. Ez hozzávetőlegesen megállapítható az alábbi emlékezésanyag segítségével:

"A grófnak vót legalább kétszáz marhájja, százná is több bihalgya, tiz pár lova, husz-huszonöt darab csikójjá, kétszáz darab disznójjá. Ha a fenti hozzávetőleges adatokat levonjuk a Jankó János dr. által összeirtakból, megállapíthatjuk, hogy 1890-ben a 65 csehi paraszti gazdaságban tartottak kb. 300 db marhát /többet mint Ordán/, 1 350 db sertést, 80 db lovat.

Az egy-egy gazdaságban tartott állatlétszámot Csehiben is a vagyoni helyzet határozta meg.

"Az én öregapámnak vót öt darab tehene, három - négy nevendékmarhájja, tartott legalább három anyadisznót meg azoknak a malaccájit, asztám meg hizlat legalább öt hizót, meg adott is e. Ezt azér tutta csináni, mer vót vagy husz hód főggye. A szegényebbek tartottak egy-két tehenet, meg egy-két disznót, esetleg egy lovat, mást nem."

Az állatállomány elemzése után próbáljuk meghatározni, hogy a Jankó János dr. által 1890-ben összeírt földterületből, hány hold lehetett a két község parasztságának tulajdonában. Ez egy módon lehetséges, ha az 1932-ből ismert földterületi megoszlásból indulunk ki. Ekkor Ordán a község tulajdonában volt 829 kh, Csehiben 916 kh. Ha figyelembe vesszük, hogy az 1920-as földreform során Ordán kb. 156, Csehiben pedig kb. 125 kh földet, illetve házhelyet osztottak ki, megállapíthatjuk az alábbiakat:

1890-ben az Ordán összeírt 1938 holdból kb. 670, Csehiben pedig az összeírt 3873-ból kb. 800 hold föld lehetett paraszti tulajdonban. /32/

Jelen adatok ismeretében kiszámítható, hogy Ordán alig 9, Csehiben pedig 12 hold föld jutott átlagban egy-egy gazdaságra. A valóságban természetesen más volt a helyzet. Akadt ugyanis 4-5, de 15-20, holdas gazda is bőven. /Később ezzel részletesen foglalkozunk/.

A gyümölcsstermeléssel kapcsolatban csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy egyes gyümölcsfákból jóval több jut átlagban egy-egy gazdaságra, mint amennyi a család szükségletének kielégítéséhez kellene. /Almából pl. Ordán átlag 6 db/. Igaz, hogy ez csak elméleti adat, mégis arra enged következtetni, hogy eladás céljából is foglalkoztak gyümölcsstermeléssel. Hogy feltételezésünk mennyire nem alaptalan, bizonyítja az alábbi emlékezésanyag: "Ordán is még Csehibe, is sok gyümölcsfa vót minden házná. Na még a szöllőbe is a mezőn. Szívafa minden házná vót, soknak még nyóc-tiz is. De almafájja is soknak vót, akárcsak most. Sokan vótak, akik ehorták a pijacra, jó pénzt csinátak belüle."

Értékes adatokat közöl Jankó János dr. a régi halászatról is. Leírja, hogy a halászóhelyeket vonyókra osztották, s azoknak a következő neveket adták: Csehi határ, Metszés eleje /"Meccs eleje"/, Cságvári eleje, Akol eleje /"Akó eleje"/, Határ széle. /33/

A halászhelyekről Reöthy Ferenc: A Balaton halászhelyei című munkájában is olvashatunk, sőt a mellékelt térkép segítségével megállapíthatjuk földrajzi elhelyezkedésüket. /34/

A Csehi határ, amely Határszél, illetve Határ eleje megnevezéssel is szerepel Csehi és Boglár határa, pontosabban a Szabadságüdülő-telep és a csehi Vizház közötti rész.

A Metszés eleje Vizház eleje formában is előfordul. Ugyanis a Csehi vizház előtti részről van szó, ahol egy mesterségesen létesített árok /"Metszés"/ vezet le a berek vizét. Itt, régebben egy vasuti őrház állt, melyben Cságvári nevű őr lakott. Innen származik a harmadik halászhelyünk neve, a Cságvári eleje. Az "Akó eleje" /vagy "Akó alja", Dió alja, ahogy Reöthy Ferenc említi/ elnevezés egy régi nyári állatszállástól származtatható. Fonyódligethez közel, a 7-es sz. műút mellett délről egy fákkal benőtt halom látható, ahol a régebbi időkben egy nyári szállásra alkalmas akol /"akó"/ állt. /Ezért nevezik ezt a helyet "Nyári akó"-nak is./

A Határ széle Orda és a mai Fonyódliget határán lévő halászható rész.

Jankó János dr. leírja még a halászatról, hogy Csehiben, a háromágu szigonyon kívül a négyágu /köpüs/ is előfordult. /35/ Halásztak természetesen más módon is, melyet a következő emlékezésanyag mutat be:

"Én kilencéves koromban születtem, tizennégy-tizenöt éves koromban má halásztam a berekbe, még néha a Balatonba is. Mi is úgy halásztunk, mind a régi öregek. Ugy, hogy azt is tudom hogyan halásztak azok. Mi legtöbbször a "Tárhányba" /kisebb síkvízfelület az Ordai Berekben/ "halásztunk, nemcsak nyáron, hanem télen is. Ijenkor a jégen szoktunk két ajtót vágni, a tó két szélibe. Ez olyan két négyzetméteres lik lehetett. Asztán vágtunk kisebb likakat még a jégen, egyik ajtót a másikig, jobbra is, balra is. Szóval körbe. Foktunk két hosszú rudat, mind a kocsis nyomórud. Ezeknek a végejihő hosszú kötelet kötöttünk, majd a kötelek végejihő kötöttük a háló két ~~szélét~~ végét.

"A rudakat belelőktük a zajtón a jég alá a vízbe, asztán hosszinyelű vaskapoccsa tótuk előre, egyiket jobbra, másikat balra. Amikor a rud odaért a legközelebbi likhó, amit a jégen vágtunk körös-körü, ott is megtótuk, amikor a másik likhó ért ott is tótuk. Ezt eccerre köllött csináni, hogy a hálló huzása egyenletes legyen. Amikor asztán a másik ajtóhó közeléttünk, vagyis a tó másik végihó, ugy tótuk a likakná a rudakat, hogy azok összeérgyenek a zajtóná. Ott asztán megtótuk őket, husztuk ki, a végin gyütt a hálló, legvégin a zsákka. Sok halat foktunk így asztán hortuk elanni még Somogyvárra is. Jó pénzt csinátunk belüle. Mindenki persze nem halászott, de sokan csinátuk. A gróftu bérütük. Télen azt is csinátuk, hogy, ha a jég alatt megláttuk a halat, baltáva odaütöttünk. Utánna könnyen kivéttük, mer a hal megdöglött. Nyáron halásztunk hállóva, még varsáva is. Ezt vesszöbű vagy gyékénybű fontuk, majnem ojan vót mind a csibeburittó. Lécüjekütük a vízbe, asztán amikor a hal belemént kiszéttük belüle."

Értékes emlékezésanyagunk ismertetése után csupán annyit kívánunk megjegyezni, hogy nem alaptalan az a korábbi feltevé-sünk, mely szerint a berek által kínált halászati lehetőség jelentős szerepet játszott Orda és Csehi lakóinak életében.

Jankó János dr. vizsgálta a családneveket is, melynek során a következőket írta össze:

Csehi:

ésí esaládnevek: Aranyás, Beke, Czár /12/, Gazdag /11/, Györe /7/, Hamvai, Horváth, Kelemen, Kocsis, Lukácsa, Nagy, Szentés, Tóth.

ujabbak: Bertalan, Csákvári, Tischl, Gresa, Komáromi, Simon, Vörös, Zsiborács.

Orda:

ősiek: Borbély, Csutorás, Dávid, Horváth /6/, Kudomrák, Lakos, Lukácsa /6/, Riba /10/, Sági, Skerlecz, Szabó, Székelyi, Takács /5/, Tóth, Zsiborács.

ujabbak: Aranyás, Bende, Birkás, Czár, Györe, Hamvai, Kántor, Kocsis, Kónya, Méreg, Molnár, Mónus, Nagy, Ósy, Páli, Petrus, Péczér, Szentpáli, Varga, Vass, Veisz. /36/

Az ősi családnévként összeírtak közül a XVIII. századi urbéri iratokon /37/ az alábbiak nem szerepelnek:

Csehiben; a Beke, Horváth, Kelemen és Lukácsa; Ordán: a Borbély, Csutorá; Dávid, Lakos, Lukácsa, Skerlec, Szabó és Zsiborács. Az 1866-os urbérszabályozási tervben /38/ azonban már megtalálhatók a Beke, Borbély, Kelemen és Skerlecz kivételével. /Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az utóbbiak nem tekinthetők ősi családnévnek./ Tovább vizsgálódva megállapíthatjuk, hogy az Aranyás, Czár, Györe, Hamvai és Nagy Csehiben ősi, míg Ordán ujjabb névként szerepel. Ez azzal magyarázható, hogy a 18-19. században 14 család költözött Csehiből Ordára, míg fordított esetben csupán 1 családról tudunk. A szóbanforgó nevek tehát eredetileg csak Csehiben fordulhattak elő, majd az Ordára költözés folytán később ott is megtalálhatók. Külön kell szólnunk a Zsiborács névről, amely Ordán ősi Csehiben pedig ujjabb családnévként szerepel. Ez a tény bizonyára szoros összefüggésben van a már említett Ordáról Csehibe költözött 1 családdal. Már az ujjabb családnevek jelentős számából is /Ordán 21, Csehiben 8/ is sejteni lehet, hogy a két falu népessége a XIX. század végére nagy mennyiségben emelkedett, mégpedig beköltözés folytán. Jankó János dr. adataiból pedig már tudjuk, hogy a XVIII-XIX. században Ordára 13, Csehibe 6 család költözött /nem számítva a két falu egymásközti változásait/ /39/

A beköltözések részletes ismertetése:

/Jankó János dr. adatai szerint/

Ordára: Kerekiből 1, Karádról 2, Kötséről 1, Szóládról 1, Turból 1, Eddéről 1, Vámosról 1, Faiszról 1, Tótiből 3, Balatonkereszturról 1 család.

Csehibe: Látrányból 2, Öreglakról 1, Bonnyáról 1, Kilitiből 1, Bogláról 1 család.

A bevándorlások tehát ~~zömme~~ a megyéből - zömmel a környékbeli községekből történtek. A jelentős beköltözés ellenére igen magas a törzsgyökeres, bennszülött ősi családok száma. Ordán 60-80 % között van, Csehiben pedig a 80 %-ot is meghaladja. /40/ Jankó János dr. részletes vizsgálódása ellenére a népesség számát nem írta össze. Erre vonatkozóan csak legközelebb 1910-ből vannak adataink, melyeket a következő fejezetben ismertetünk.

A századfordulótól a felszabadulásig

Korábban már említettük, hogy a 19. századi jobbágyfelszabadítás után a parasztság két nagy csoportra tagolódott: a birtokosokra és a birtoktalánokra.

Igy volt ez Ordán és Csehiben is. Itt is kialakult a nagygazda-, a közép- és a kisparaszti réteg, a ~~szűk~~ birtoktalánok között pedig a cselédség különböző kategóriái. Ezek részletes megismeréséhez a rendelkezésünkre álló emlékezésanyagot használjuk fel.

"Ordán vót hat nagy dülő: a Falu előtti dülő, a Tóti ut, a Hosszi dülő, a Gadány /ami két részbe át/, ~~am~~ég a Sárszeg. Akinek mind a hat dülőbe vót "eggy hód főggye" /magyar holdban -1 200 négyszögöl-számítva/ " annak vót "eggy fertája. Persze ehho még az is köllött, hogy legyen legalább eggy hód rét, eggy-két hód legellőjog, még a kissebb dülőkbe /Déllő, Tikhegy alatt, Láp/is legyen mindenhun néhány száz négyszögöl szántóföld, na még hát a besőség. A zijen gazda vót a zéggy fertájos gazda.

Akinek két hód főggye vót minden nagy dülőbe, az két fertájos vót, akinek három, az három fertájos vót, akinek négy, ammég négy fertájos. Persze a zijennek má legellőjoga is több vót, még réttye is, na még a kis dülőkbe is több főggye vót neki. A négy fertáj az körülbellü huszonnyóc hód szántó vót, a többi még rét vót még legellőjog, még besőség. Azt is monták, hogy egész hel. Ijen Ordán csak a Hórvátnénak vót. Körübellü harminchat hód összesen. Három fertájos gazda lehetett ojan öt-hat. A többi nagyobb gazda eggy vagy másfél, esetleg kettő fertájos vót. Vótak persze ojanok is, akiknek még eggy fertájuk se vót, legfőjjebb összesen négy-öt hód föld, vagy csak eggy-kettő hód. Ezek a saját földbe nem tuttak megéni, különösen, ha nagy vót a család, ezér ementek másnak aratni, kapáni vagy bérbe munkátak földet."

Egyszóval tehát a paraszti birtok nagyságát a nagyobb és a közép-szerű gazdák körében fertáj-ban mérték. A három négy fertájjal rendelkezők voltak a nagygazdák, az eggy-két fertájosok a középparasztok /"pógárok"/, a néhány holdasok pedig a szegényparasztok.

Csehiben is hasonló volt a helyzet, amint azt emlékezésanyagunk is bizonyítja:

"Régen a Kükerészti csapástu kezdve, ahogyan meggyünk Györök felé, vót hat dülő. Ezeket neveztük ugy is, hogy Eső, Második, Harmadik, Negyedik, Ötödik, Hatodik dülő, de a Zeső dülőt montuk Kerekeskúti dülőnek is, a másodikat Gyalogutinak, a negyediket még Takosföldi dülőnek. A többijeknek nem vót más nevük. / .

"Akinek mind a hat dülőbe vót egy hód főgye, az egy fertájos gazda vót. Akinek két hóggya vót mind a hat dülőbe két fertájos vót, és így tovább. A fertáj ugy vót teljes, ha vót még a zilletőnek réttye, legellőjoga, meg a kissebb dülőkbe /Lécajja, Cserefődek, Pusztatemető/ is párszáz négyszögöl szántójjá, na még hát a bésőség. Itt Csehibe négy fertájos gazdaru én nem tudok, három fertájos az vót talán hat-hét, a többijek egy-két fertájossak vótak. Persze vótak három-négy hódasok is, de ojanok is, akiknek allig vót egy hód főgyük. Ezek ejártak napszámba, meg részesaratást válatak."

Szegényparaszt tehát mindkét faluban akadt bőven. Közülük többen is vállaltak részesaratást a grófi uradalomban. Munkájukért a termés tizedrészért kapták, mellyel nem voltak megelégedve. Ezért is robbant ki 1905-ben a környékbeli községek /Szöllősgyörök, Balatonboglár/, uradalmaiban és nem utolsósorban Csehiben is az aratósztrájk. /41/ A résztvevők közül ma már senki sem él, de az utolsó tan - Kónya Ferenc 1971-ben /nem sokkal halála előtt/ tájékoztatást adott a részletekről. /42/

"Ezerkilencázötbe én tizenkilenc éves vótam, arattam a grófi uradalomba. Tizedrészt fizettek, ezt kevesetük. Amikor egy ordaji ember tü megtuttuk, hogy Boglárán meg Györökbe kitört a sztrájk /e za zember vásáni vót ott, ugy hallotta/ mi is abbahattuk a munkát, beszélgettünk arru, hogy kövefeket küdünk a grófhó, akik megmongyák, hogy tizedrészér nem aratunk. Csak nyócadrészer. Talán egy órahosszáig tanakottunk, amikor meggyütt a hir, hogy a szomszéd kösségékbe léverték a cséndörök a sztrájkot. Igy akkor má nem mertünk csináni semmit, tovább dógoztunk tizedrészér. A nyócadrészt csak tizenkilencbe kaptuk meg, amikor begyüttek a komunisták."

A szegényebb parasztek között akadtak olyanok is, akik nem a grófi uradalomban, hanem egyes nagygazdáknál vagy "pógáraknál" vállaltak aratást. Bárhol vállaltak is, kaptak burgonya- és kukoriföldet is művelésre. A burgonyát általában harmad-, a kukoricát pedig nyolcadrészerért művelték. Nem mondhatnánk, hogy munkájuk kelően megvót fizetve. Igy érthető, hogy ellentétek keletkeztek a szegényebb és gazdagabb parasztek között, s természetesen a gróffal sem szimpatizáltak a szegényebbek. Az ellentéteket fokozta, hogy a falu vezetőségébe /képviselőtestület/ csak a középparasztek és a nagygazdák kerülhettek be. De a legnagyobb birtokkal rendelkezők - a legtöbb adót fizető un."viriglisták", ha nem is voltak képviselőtestületi tagok, szavazati joggal rendelkeztek.

Gyakorlatilag tehát minden az ő akaratuk szerint történt.

Erre bizonyítékul szolgál a következő emlékezésanyag:

"Amikor a harminças évek körü épüt a kövesut, én is képviselőtes-tületi tag vótam. Mink aszt ~~karratukx~~ akartuk, hogy a csehi legellőn,gyüjjön körösztü, mer akkor együtt vóna a zordaji asó faluvé-gig. De hijába akartuk mink így, ha a viriglisták még másképp akarták. Összebeszéték a gróffa, mer jóba vótak vele, éhatárazták, hogy a kövesut a Kutféjji kanyarná gyün be. Assé számított, hogy akkor három kanyar lëssz benne, ami sokat fővész, asztán akkor csak a zordaji Haranglábbig ér é. Mer ugyé mégvót, hogy hány kiló-méter utra van pénz. Avva érvétek a viriglisták, hogy , ha a legellőn gyün körösztü, megijennek a zálatok a zara járó jármüvektü, még asztán azok beporujják üket. A zigasság nem ez vót persze, hanem az, hogy a grófnak köllött a cukorrépahordó ut.

A vasutat is ére akarták vezetni, nem Bézsény felé. De a gróf a csehi nagygazdákka összebeszét /megetette, megítatta üket/, hogy ne égyezzenek bele, mer megijennek a zálatok, a mozdony még főgyujtya a kazlakat. Ezér nem ére vezették a vasutat."

A vagyoni helyzet jelentős szerepet játszott az ember értékében is. Mint mindenütt - Ordán és Csehiben is a "föld a földhöz házasodott. Az alábbi emlékezésanyag pedig arról "győz" meg bennünket, hogy régen ugy gondolták: Nem a ruha teszi az embert, hanem a vagyon.

"Vót Ordán égy nagygazda, a Horvát. Négy fertája vót neki. Ha ment valahova a faluba, nem vëtt rá még másik kabátot se, abba a fótos , rongyos kabátba ment, amibe a zistálóba is dógozott. Éccér valami gyülésre ment, azonmód ahogyan a zistálóbu bemént. A fele-sége rászót, hogy ötözzön fő másképp.

-Nézd még azt a Pálit, az mindig milyen fëssen jár ! - mondta neki.
-Csak had járgyon - monta a Horvát-, de nem tud befogni hat ökröt mind én, mer nincs neki égy se!"~~xxx~~

"Éccér még a zëgyik pógárnak a szógájja a Szívási réten ment körösztü a gyaloguton. Rászót a zëgyik ott levő gazda, hogy többet né járgyon ára."

-De hát mér ? - kérdezte a szóga.

-Azér, mer a Te gazdának csak égy réttye van a Szívási réten, de nekémk kettő! "

Az eddig elmondottak után érthető, hogy 1919-ben a Tanácsköztársaság győzelmét a szegényebb parasztok örömmel, a nagyobb gazdák pedig nemtetszéssel fogadták.

Ordán és Csehiben közösen alakították meg a népbiztosok tanácsát. Vezetője Mátyás Károly vegyeskereskedő volt. Ma már nem él, de szerencsére halála előtt sikerült tőle tájékoztatást kapni, az 1919-es év ordai, csehi eseményeiről. /43/

A tanács tagjai voltak: Bera István, Czár Antal, Dávid József, Fekete János / később ő lett a vezető/, Horváth ~~József~~ Lajos, Riba József, és Riba István. /Zömmel a szegényebb parasztok közül valók./

Az ordai kocsmában tartottak gyűlést, a lakosság részére. Mátyás Károly ismertette a helyzetet, elmondotta többek között, hogy olyan rendszer lesz, melyben a munkásokat, parasztokat megbecsülik. A tanács tagjai Mátyás Károly vezetésével elmentek Budapestre, a KMP központjába, elmondták, hogy a két faluban hiány van mézben /ami a szőlő peremetezéséhez nélkülözhetetlen/. Ezenkívül egyes élelmiszerekre is szükség lenne.

Utjuk nem volt eredménytelen, mert 1 vagon meszet utaltak ki a két falu részére, továbbá cukor, só, dohány, gyufa beszerzését segítették elő. Ezeket az árucikkeket a népbiztosok családonként /a létszámot figyelembevéve/ szétosztották. Erről Mátyás Károly pontos listát készített, s mindenkivel aláíratta, aki áru kapott.

Többször jártak Kaposvárotra, ahol Latinca Sándorral találkoztak, időnként gyűlésre is hívták őket. Gyakran mentek a grófhoz, juhért, szarvasmarháért, hogy a husellátásról gondoskodjanak. Fát is hoztak az uradalom erdejéből.

A Tanácsköztársaság leverése után ismét a régi vezetők kerültek a falu élére. Első dolguk volt, hogy a népbiztosokat feljelentsék. Négy személyt: Mátyás Károlyt, Horváth Lajost, Fekete Jánost, s Riba Józsefet letartóztattak a csendőrök. Először a bíró lakására vitték őket, majd Lengyeltótiába a csendőrségre, innen pedig Kaposvárra a Baross kaszárnyába. Végül a Fő utca 14. szám alá kerültek. Ahogy mentek fel a lépcsőn, mellettük gurultak le a véresre vert emberek. A rémtetteiről közismert Huttya százados vallatta őket, "keresetlen" szavak kíséretében. Végül is a tanács tagjainak sikerült megmenekülni.

Mátyás Károly ugyanis felmutatta azt a listát, melyen a lakosság aláírással igazolta, hogy a népbiztos^{ok}tól átvette a Budapestről beszerzett árut. Mivel a népet segítették, felmentették őket, s erről irást is kaptak. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a felmentés nem a fehérterror egyik "jeles" alakjának, a Huttya századosnak az emberséges jellemével magyarázható. /Ilyesmit róla fel sem tételezhetünk./ Mátyás Károly annak köszönhetette a megmenekülést, hogy tapasztalt kereskedő ember lévén, előrelátó volt. Valószínű bizott a Tanácsköztársaság végleges győzelmében, mégis a biztos, ami biztos elv alapján pontos listát készítetett a falu részére, beszerzett anyagokról, s aláírás nélkül nem adott, tovább semmit. Így nem vádolhatták esetleges hűtlen kezeléssel. Olyan alapos bizonyítékkal rendelkezett tehát, melynek láttán még a Huttya százados is kénytelen volt felmenteni. S mi történik, ha Mátyás Károly nem rendelkezik ezzel a listával? Bizonyára társaival együtt a fehérterror barbár kegyetlenkedéseinek esett volna áldozatául.

A, politikai események után nézzük hogyan alakult a lélekszám századunk első felében. 1910-ből az alábbi adatok állnak rendelkezésünkre:

	Háztartás	Lakos	
Orda	85	520	
Csehi	69	630	/44/

A két falu népessége tehát ekkor már ezernél is több volt, a 1836. évi 655-el szemben. Ebben /mint már említettük/ beköltözések játszottak elsődleges szerepet.

Legközelebb 1932-ből van ismét adatunk, a Somogy vármegye és Kaposvár megyei város című könyv közlése alapján. /45/ Ekkor Ordán 547-en, Csehiben pedig 603-an laktak. Ha ezeket az adatokat összevetjük az 1910-ből valókkal, megállapíthatjuk, hogy Ordán 27-el nőtt, Csehiben pedig ugyanennyivel csökkent a lakosság száma. Összevételében tehát nincs változás. Így elképzelhető, hogy az említett kiadvány szerkesztői az 1910-es adatokat közölték, csak 27 lakóst ordai, s nem csehi lakóként vettek számításba. Ez a kiadvány fontos adatokat tartalmaz -többek között- a két falu földterületére és az 1920-as földreformra vonatkozóan. Mivel ezekkel az előző fejezetben már részletesen foglalkoztunk, itt csak annyit említünk meg, hogy az 1920-as földreform során kétfaluban együttevén kiosztott 268 kh 545 négyszögöl és 12 kh 874~~x~~ négyszögöl házhely /46/ új tulajdonosai a gróf földjéből nem a legjobbat kapták.

A szántóföldeket az agarászi mezőrészen osztották, a házhelyeket pedig a mai Fő utca nyugati oldalán /templomtól délre/, valamint a Bajcsy-Zsilinszky utcában. A Fő utcának azt a részét, ahol a ház-helyosztás történt "proletárfődek"nek nevezték el. Innen ered a Bajcsy Zs. utca egyik népi neve, a "Proletár ucca" is. A földhözjuttatottak évekig törleszthették adósságukat, így végülis helyzetük egyáltalán nem javult. Inkább csak arra volt jó ez a "látványos" földosztás, hogy a birtoktalan parasztok egy részét a birtokosok kategóriájába került. Ettől függetlenül a régi ~~is~~ kis- és nagygazdák nem tekintették őket magukkal egyenrangúnak, hanem proletároknak nevezték őket.

Miután a birtokos paraszti rétegekről már minden rendelkezésre álló adatot ismertettünk, szólnunk kell a birtoktalanokról is. Ezt a kategóriát Ordán a néhány földnélküli napszámos család, Csehiben pedig az uradalmi cselédség képviselte. /A majorok, cselédlakások ugyanis Csehiben voltak, annak ellenére, hogy a grófnak ordai részen is volt birtoka./ Ebben a témában forrásmunkák nem állnak rendelkezésre, csupán emlékezésanyagra támaszkodhatunk.

"Csehibe a grófnak vót két majorgya. A zéggyik vót a Zásó major, a másik még a Főső. A Zásó a zott vót, ahun most a ziskola van /a mai Kossuth Lajos és Agarászi utca találkozásánál/, a Főső még ahun most a téesz magtár van." /A falu északi részén/.

"A Zásó majorba vót égy nagy cselédház, körülüllü tiz család lakott benne. A mastani tanácsépület is cselédház vót, hat család lakott benne. De vót ott avva párhuzamosan is égyugyanojan cselédház is, abba is hat család lakott. Asztán vót kettő ijen a Főső majorba is, abba is mindegyikbe, hat család lakott."

/Az eddigiekből kiszámítható, hogy kb. 34 cseléd család lakott annak idején Csehiben./

"Vót még asztán a zuradalmi kovácsnak is, bognárnak is külön lakóháza. A cselédházba minden családnak vót égy külön szobájja, még két családnak vót égy konyhájja. A szobák is még a konyhák is fődes padozatujak vótak. Nem vótak nagy lakások, különösen a zöt-hat, még a nyóc-tiz tagu családoknak."

-A cselédek között hogyan rangsorolták az embereket ?

"Hát eső ember vót a gazda, aki ojan vót, mind most a téeszbe a brigádvezető. Asztán a parádés kocsis, aki a zintézöt horta, eső ember vót. Mindent tudott. Vótak asztán a kocsisok, akik a lovakat hajtották, asztán a bérésék, akik a zökrökke dógoztak.

Ezekke dógoztak asztán a gyalogosok, akik rakóttak a kocsira. Asztán, vótak a zálatgondozók, köztük a csirások akik a teheneket fejték, etették, áputák. Külön gondozójjuk vót a csikóknak, külön a borgyuknak. Vót^{ak} asztán a pásztorok. A határba vótak álatszallások. Ijen vót Agarászon, ahun a nevendékmarhákat tartótták, asztán Bugaszegbe, ahun hizómarhák vagyis a bugák vótak. Kécsen birkákat, a Tulfaházná még dásznokat tartottak. Vót még a Nyári akó, ahová a Zásó majorbu tavassza kihajtojták a marhákat, asztán egész nyáron ott vótak, csak télre gyüttek be. Minden álatszalláson vót lakás is a pásztornak.

-Milyen volt a cselédek élete ?

"Hát nem mondhatnám, hogy jó, de aszt se, hogy nagyon rossz. Sokat köllött dógozni, korá hajnatu késő estig. Különössen a gyalogosoknak vót nehéz munkájjuk. Enni meg nem tuttak ugy mind máma, különössen akinek sok gyereke vót. Örühettek, ha egy héten kéccer hust ehettek. Asztán meg ki vót téve a cseléd a zintéző meg a gazda szeszéjeinek. Vót itt egy intéző, a Fias. Attu nagyon fét mindenki. Eccer egy embért beledobott a kutba. Aki látta, csak ebbe, a mostani rendszerbe merte megmondani, merz fét, hogy bajba kerül. Aszt a zéletét össze se lehet a majiva hasonlítani!" . . .

A birtoktalanok közé tartoztak még a nagygazdákhoz elszegődött házi szolgák. Az ő életükről a következő emlékezésanyag segítségével tájékozódhatunk:

"Anagyobb gazdák tartottak cselédet, vagyis egy-vagy két szógát. A legtöbb szóga bennkosztos vót. A gazda adott neki enni, meg pénzt is fizetett neki. Hogy mennyit ára má nem emlékszek, de azt tudom, hogy a fizetésibü fő tudott ruházkonni, meg italra is kerút neki."

-Mit kellett dolgoznia egy szolgának ?

"Mindent, ami gyütt. Évégzett a zistálóba, a zálatok körü. Avvót a kocsis, dógozott a mezőn. Aratni nem köllött neki, mer az ki vót adva. A kapallást is ki szokták anni, ily azt se nagyon köllött a szógának, de elüfordut, hogy csináta."

-A szolga ugyanazt a kosztot kapta, mint a gazdája ?

"Vót ahun azt, vót ahun nem. Vót, ahun ugy tartották mind egy családtagot, de elüfordut ojan is, aki még a lakásba se engette be. Különbe mindenhun a zistálóba alutt. Akárhogyan bántak is vele, sokat köllött neki dógozni. Asztán, ha nem felet meg a gazdának, amikor lejárt a szerződés nem kötött, vele ujjat."

Fentiek után érthető, hogy a felszabadulást örömmel fogadták mind a birtoktalanok, mind a néhány holdasok körében.

A felszabadulás után

További anyagunk tárgyalása előtt feltétlen meg kell említenünk /amiről már a bevezetőben is szó volt/, hogy 1939-ben egyesítették Ordát és Csehit /az utóbbi teljes neve ekkor Balatoncsehi volt/. /47/

Az egyesített községnek először a Balatonujvár, majd néhány hónap múlva a ma is használatos Ordacsehi nevet adták. Az előbbit azért változtatták meg, mert vitára adott okot, hogy sem az Orda sem a Csehi szó nem szerepel benne. Sok huza-vonával döntötték el azt is, hogy melyik név legyen elől. A döntést mivel ez helyben nem sikerült végülis a felsőbb szervek hozták meg. A volt Csehieknek nem tetszett, hogy "Orda" van elől, ezért egyesek lovaskocsijuk névtáblájára "Csehiördát" irattak. Sőt az is előfordult, még az egyesülés után 20 évvel később is, hogy néhányan idegen helyen "Balatoncsehi" lakósoknak mondták magukat. Egyszóval tehát, a volt csehiak nem szívesen ejtették ki az Ordacsehi nevet.

A második világháború idején Ordacsehi területén nem voltak harcok, de azért jártak itt német csapatok. A község 1944. december 4-én szabadult fel, amikor megjelentek a szovjet katonák. /48/. Mivel a front közel volt, a lakosság nagy részét kitelepítették. Emlékezésanyagunk segítségével a következőket tudhatjuk meg erről az időszakról:

"Amikor begyűttek a szovjétek, utána itt Marcali körü még vótak harcok. Emlékszek rá, amikor Fonyódra köllött menni lövészárkot ásni. Kivótunk rendüve. Később meneküni köllött, csak minden tízedik házná maradhatott itthun egy személy. En a családomma Karádra mentem, vótak akik Gamásra mentek. Bóva a bejebb eső kös-ségekbe. Aprilisba gyüttünk haza, amikor má vége vót mindennek."

1945. áprilisában Ordacsehiben is megalakult a földosztó bizottság. Ennek egyik -ma már nem élő- tagja, Farkas Lajos 1970-ben a következőképpen tájékoztatót:

"A földosztó bizottság vezetőjje Muszti István vót, a tagok még Csizmeg Ferenc, Czár György, Gazdag Antal, Györe Lajos, Mányoki Ferenc és Rejker Benedek". /Reichert /.

"A földosztás körübellü egy hónapig tartott. A osztásba négy és fé hód vót a zálap. Ara vigyáztunk, hogy enné kevesebb földgye senkinek se legyen. Figyelembevettük a gyerekek számát is. Egy gyerekek után egy hód föld járt. Vigyáztunk ara, ha valakiné örökség vót kilátásba, ijenkor a zörökülendő területét levontuk."

A Községi Tanács Földnyilvántartó Csoportjának tájékoztatásukból tudjuk, hogy kb. 400 személynek 1 230 kh 268 négyszögöl földet és kb. 200 személynek 115 kh 1 430 négyszögöl földhelyet osztottak ki. /49/ A földosztás jelentős társadalmi változást hozott, a volt cselédek házat építettek maguknak és önállóan gazdálkodni kezdtek. Kb. 90 új lakóház épült, melynek eredményeként megszűnt az egykori Orda és Csehi közötti részen a beépítetlen terület. A két falu tehát teljesen egybeépült. /50/

A volt cselédekből, napszámosokból, napszámosokból kigazdák lettek, s ezzel megszűnt Ordacsehiben a birtoktalanok kategóriája. Természetesen a régi birtokosok még sokáig nem tekintették magukat egyenrangúnak az újonnan földhözjuttatottakat, amint azt emlékezésanyagunk is bizonyítja.

"A cselédek amikor földet kaptak, nem vótak könnyű helyzetbe. Nem vót gazdasági főszerellésük, nem vót fogattyuk. Ott átak szinte semmi nékü. Így sokan kénytelenek vótak közülük emenni dógozni egyes nagyobb gazdákhó, vagy kissebb gazdákhó, szóva ojanhó akinek vót fogattya. Dógoztak a gazdának, amég mégcsináta neki a fuvarokat. Vótak a földhözjuttatottak között ojanok is, akik éjártak dógozni napszámba a Tőzegtelepre, vagy máshová."

Láthatjuk tehát, hogy a szegényebb parasztok továbbra is rá voltak utalva a módosabb gazdákra. A különbség csupán annyi volt, hogy most már ők sem tartoztak a ninestelenek közé, s azért, nem voltak olyan kiszolgáltatott helyzetben, mint régebben. Továbbra is megmaradt azonban a rangkülönbség, amit emlékezésanyagunk is bizonyít.

"Akiknek nem vót más főggyük, mind az, amit földosztáskor kaptak, azokat földhözjuttatottaknak hiták. Ha egy régi gazdának a fija ijen családbu akart nősüni, hát az nagy botránynak számított. A zijen embért továbbra is ugy emlegették a nagyobb gazdák között, hogy cseléd vagy proletár, ha má nem is vót az."

A rangkülönbség csak a termelőszövetkezet megalakulásával szűnt meg. Ennek azonban előzményei is voltak, melyről -ugy érezzük- egy paraszti önéletrajz segítségével adhatunk hü képet. /51/

"Én nem igényeltem földet az osztásnál" /földosztás/, hiszen mint lo holdon felüli gazda, számításba sem jöhöttem. ... Esetem további ismertetését most már azzal folytatom, hogy mint egyéni gazdának milyen volt a sorsom 1945. után. Sajnos erről a legnagyobb jóindulat mellett is csak azt mondhatom, hogy nem kívánom vissza azt az időt. Különösen azt nem ami az ötvenes években völt. Ekkor nyolcezer-kilencezer forint adót vetettek ki rám évente és csaknem negyven mázsa terményt kellett beszolgáltatnom minden évben... Az 1954. évi termésbeagásom egyébként összeségében

majánem 45 mázsa lett volna, ha nem szerződöm cukorrépára, főzőtökre, uborkára, káposztára és szőlőre /valamennyi növényből 500-500 négyszögöltre/. Így 1 kat. hold 900 négyszögök terület mentesült a beszolgáltatási kötelezettség alól. A szerződéses növények jópénzt hoztak a házhoz...~~mm mm~~ a magas összegű adót ki tudtak fizetni. . . A szerződéses növények nagyon sok munkát attak...kora hajnaltól késő estig dolgoztunk...előfordult az is, hogy a rádió már az éjjeli híreket mondta, s mi még az uborkát válogattuk, hogy másnap reggel be tudjuk szállítani az átvevőhelyre. Feleségem bele is betegedett a sok munkába.

1954-55-ben nálunk is elkezdték a téesz szervezését, s engem is többször behívtak a tanácsházára, hogy irjam alá a belépési nyilatkozatot. En azonban nem irtam alá, annak ellenére, hogy egy Berdár és egy Gerő nevű szervező azzal fenyegetett, hogy ellenkező esetben kulákká nyilvánítanak és elvitetenek bányába dolgozni. Amikor megkérdeztem tőlük, hogy 10 hold földdel hogyan lehetek kulák, a Gerő nevű azt válaszolta, hogy ő ezt könnyen elintézi, mert a bátyja magas beosztásban van. Végülis másnap reggelig haladékokat adtak...

Szerencsére egy falubeli jóismerős -aki vezető pozícióban volt ekkor- tudomásomra hozta, hogy nem kell megijedni, ha engem el akarnak vinni, ő is ott lesz. Tehát nem irtam alá...

Miért nem akartam én a téeszbe belépni? ...nem azért mert akadályozni kívántam a szocializmus felépítését. Csupán ...féltem az újtól. Az ugynevezett népnevelők igyekeztek ugyan meggyőzni, hogy a téesz ilyen jó lesz meg olyan jó, de én nem hittem nekik, . . . mert enyhén szólva nem a legudvariasabban folytatták meggyőző tevékenységüket. A belépési nyilatkozat aláírása ellen szólt az is, hogy falunkban már volt két téesz, melynek tagjai nem a legjobban éltek. . .Féltem önálló életmódomat feleserélni egy olyan életmóddal, ahol irányítják az embert és parancsolnak neki. /Ugyanez volt a helyzet a többi gazdatársammal is./

1959-ben újra elkezdték a téesz szervezését...az egész falu belépett. Számomra sem volt más választás...Persze mindez nem ment olyan simán. A szervezők most is behívtak a tanácsházára és igyekeztek meggyőzni. Azt mondták, ha én belépek a példámat sokan követni fogják, mivel a falu egyik tekintélyes gazdája vagyok.

Természetesen most is, mint 1954-ben vonakodtam. . . . a szervezők már sokallták, az egyik közülük /aki ekkor járási vezető volt/-

a következőket mondta: -Maga templomba jár, ahol a pap azt prédikálja szeresd felebarátodat. De maga nem szereti felebarátját, mert nem akarja vele megosztani amije van. Maga olyan mint a kőrmöm alatt a piszok !

Ezek a szavak nagyon rosszul estek, csak annyit tudtam válaszolni, "én ezeket a szavakat nem érdemeltem meg". Persze ezt hiába mondtam, az említett szervezőt nem hatották meg szavaim..., mert híján volt bizonyos emberi tulajdonságoknak.

Ekkor történt faluban egy szomorú esemény . . . egy fiatalembert csaknem félholtra vert három olyan szervező, akiket a téesz megalakítása céljából küldtek ki, s ők ezt felhasználták erejük itogtatására. Ezt követően...mindenki aláírt, de így történt volna az említett esemény nélkül is...az intelligensebb szervezők megmondták, ...ha aláírunk, ha nem, az egész falut

termelőszövetkezeti községe fogják nyilvánítani...

Ez a fejlődés útja, ezt nem lehet megakadályozni. . . . Hétfőre esett az a nap /1959. márciusában/, amikor a belépési nyilatkozatot aláírtam, de, hogy hányadika volt nem tudnám megmondani. Előtte nap /vasárnap/ behivattak a tanácsházára, s csak úgy engedtek el, hogy megígértem a másnap reggeli aláírást. Hogy ez a vasárnap este milyen volt számomra, nem szívesen emlékszem vissza. Kezemben tartottam egy pohár bort; de nem ittam belőle, mert a pohár leesett, s a bor szétfolyt. Ez megismétlődött háromszor is. Közben eszembe jutott...milyen hosszú küzdelem után lehettem csak önálló gazda.

Volt ennek a küzdelemnek értelme ?

A téészbe tehát nem a legnagyobb örömmel léptem be !
Ezt meg kell mondanom, ha őszinte akarok lenni. De . . . azt sem hallgathatom el, hogy jobban tetszik ez az élet mint az, amikor még egyénileg gazdálkodtam !

...de azért teljesen elégedett nem vagyok. Akadnak ugyanis bosszantó apróságok a téészben...ha a háztájiban fuvarra van szükség...gyakori eset, hogy maszek fuvarost kell fogadni. S, ha kap is az ember kocsit, azért fizetni kell és a kocsis is elvárja a berravalót."

Ha az utóbbi mondattal szembeállítjuk a következő idézetet, nem szükségeltetik kommentár: "az öregek akkor dolgoztak a téészben, amikor csak 20-30,-Ft volt az egy munkaegységre jutó jövedelem,...ők dolgoztak azért, hogy a szövetkezet megszilárduljon."

Az idézett énéletrajzi vallomás bizonyítja, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése Ordacsében is alapos lelki megrázkóztatást jelentett a parasztság számára. De tükrözi azt is, hogy valóban ez volt a fejlődés útja, s, ha nem is elégedettek teljes mértékben az egykori gazdák, nem cserélnék el jelenlegi életüket a régivel. Sajnos /amint kiderült/ az ország többi részéhez hasonlóan itt is fordultak elő tulkapások, illetve, hogy tudományosan fogalmazunk, az önkéntesség /a Lenini hármasszó egyike/ elvét eléggé megsértették. Ez a "szépséghiba" sok emberben hagyott felejthetetlen, rossz emléket. Némi vigaszt nyújt azonban számukra, hogy mai életük sokkal jobb a réginél, s a tulkapások elkövetőit kizárták a pártból, abból a szervezetből, melyre szégyent hoztak, s amelynek utmutató politikája nélkül Ordacsében sem szilárdulhatott volna meg a termelőszövetkezet.

Az ordacséhi tsz mivel 1959. március 15-én alakult meg, a Március 15 nevet vette fel. Történetének ismertetése nem feladatunk, de azt meg kell említenünk, hogy az alakulásakor 2762 család 2762 tagja lépett a közös gazdálkodás útjára. S amíg kezdetben egyáltalán nem volt saját gépjük, ma valóságos gépparkkal rendelkeznek. /52/

A mezőgazdaság szocialista átszervezése nemcsak a termelésben hozott jelentős változást, hanem a lakosság nagy részének foglalkozásában és életmódjában is. Különösen a fiatalok közül szakítottak sokan a mezőgazdasággal, s az iparban helyezkedtek el. Többen tanultak közülük szakmát is. Kialakultak tehát a vegyes összetételű családok. Az idősebbek /szülők/ tsz-parasztok, a fiatalok pedig ipari munkások lettek. Mint az országban sokfelé, itt is problémát jelentett tehát a fiatalok elvándorlása. Ez azonban Ordacsehiben is csak átmeneti volt. Ahogy fejlődött a mezőgazdaságban a gépesítés, ugyanugy nőtt a fiatal tsz-dolgozók száma. Jelenleg kb. 25 30 éven aluli szakmunkás dolgozik a helyi termelőszövetkezetben / mg. gépszerelő, lakatos, stb. szakmákban/. /53/

1970-ben az ordacsehi TSZ egyesült a fonyódi Magyar Tenger TSZ-szel, Balaton TSZ néven. Az eltelt 10 év bebizonyította, hogy az egyesülés helyes lépés volt. Ma már egyre inkább az ipari termelés formáihoz hasonlítható a termelőszövetkezet tevékenysége; s ez azért is jó, mert a fiatalok előtt komoly lehetőségeket nyit meg. Itt is megszűnik tehát lassan az a fogalom, hogy paraszt. Kialakul a mezőgazdasági szakmunkások és segédmunkások kategóriája.

Jelentős változást hozott a nagyüzemi gazdálkodásra való áttérés a lakosság összetételében is. Többen költöztek el a szomszédos Balatonboglárra, Fonyódra, sőt Budapestre is. Ennek okát azzal magyarázhatjuk, hogy a föld már nem kötötte az embereket lakóhelyükhöz. A térségben nem akartak dolgozni, munkahelyet csak a közvetlen Balaton-parti településeken vagy a Fővárosban találtak.

Az adatközlők segítségével sikerült hozzávetőlegesen megállapítani, hogy a felszabadulás óta elköltözött Ordacsehiből kb. 25 család, kihalt kb. 22 család, melyeknek létszáma, ha átlag 3 főt számítunk is egy családra 150-re tehető. S, ha figyelembe vesszük, hogy egyes ma is meglévő családokból kb. 50 fiatal költözött zömmel Budapestre, megállapíthatjuk, hogy kb. 200 fővel csökkent a lakosság.

Történtek természetesen bevándorlások is. Szintén az adatközlők segítségével sikerült hozzávetőlegesen megállapítani, hogy a felszabadulás után kb. 45 család 135 tagja költözött Ordacsehibe. Így az is megállapítható, hogy kb. 70-el többen költöztek el a községből, mint ahányan bevándoroltak.

Hozzávetőleges számításainkat alátámasztják a lélekszámmal kapcsolatos konkrét adataink is.

Ordacsehi lakosságának száma 1949. január 1-én 1 169 volt /54/, majd 1960-ig 1 249-re emelkedett /55/.

Itt kell elmondanunk, hogy ebben az időszakban a községhez tartozott Szabadságüdülő-telep és Fonyódliget egy része. A lélekszám emelkedése valószínű a két üdülőhelyen történő lakóházépítéssel magyarázható.

Az országos helységnévtár segítségével megtudhatjuk, hogy 1960-ban az 1 249 lakósból a Szabadságüdülő-telepen lakott 64, Fonyódligeten pedig 7 személy. /55/ Az 1967-ben kiadott helységnévtárban a két üdülőhely adatai már nem szerepelnek Ordacsehinél szerepelnek, hanem Balatonboglárnál, illetve Fonyódnál, mivel a 60-as évek elején odacsatolták őket. /56/

1970-ben a népesség száma 1 104, /57/ '74-el kevesebb mint 1960-ban.

A korábban már ismeretett felmérésünk eredménye alapján végzett hozzávetőleges számításunk helyességét tehát a hivatalos statisztikai adatok is igazolják.

A lélekszámesökkenés okait korábban már ismertettük. Meg kell azonban még említenünk, hogy feltételezésünk szerint a születések és a halálozások között az utóbbi javára "billen a mérleg". Erre lehet következtetni abból is, hogy az 1980-as népszámlálás szerint a község lakóssága 1 056. Tehát ismét csökkent, 10 év alatt 48 fővel /58/. Mivel a beköltözések és az elvándorlások közötti különbséget már korábban tárgyaltuk, az újabb csökkenést kizárólag abban véljük látni, hogy nem születtek annyian, ahányan meghaltak. De meg kell azt is jegyeznünk, hogy a falu óvodájában jelenleg 47 gyermek van beírva. /59/ Nem mondhatjuk tehát, hogy kevés a gyermek. Mégis, a halálozás vezet.

A be- és kivándorlások következtében a családnevek terén is jelentős változás állt elő. 1970-ben 137 volt a számuk, az 1890-ben /Jankó János dr. által gyűjtött/ 47-el szemben. /60/ 80 év alatt tehát több mint kétszeres emelkedés tapasztalható, amely azonban /amint az eddigiekből kiderült/ zömmel a felszabadulás utánra, pontosabban a mezőgazdaság átszervezése utáni időszakokra tehető.

Meg kell jegyeznünk, hogy az utóbbi vizsgáldásunkban /Jankó János dr.-hoz hasonlóan/ csak a családfők neveit vettük figyelembe. Fenti adat tehát nem azt jelenti, hogy 1970-ben összesen 137 vezetéknev fordult elő a községben. Akadt még 121 olyan név is, melynek viselői férjes asszonyok /tehát leánykori névről van szó/, ennek részletesebb feltárása azonban nem tartozik témánkhoz.

Még a bevezetőben említettük, hogy a 18. századi urbéri iratokon előforduló nevek közül csupán az Aranyás, Csiti, Csordás, Kudomrák és Zadányi nem él már. S a többiek közül is csak a Szentes és a Bende az, amely már csak leánykori névként jöhet számításba.

Hasonlítsuk most össze az 1890-ben előforduló családneveket az 1970-ben gyűjtöttekkel. A Jankó János dr. által gyűjtött nevek közül 1970-ig kihalt az Aranyás, Birkás, Borbély, Csákvári, Kántor, Kelemen, Kudomrák, Méreg, Páli, Pécer, Petrus, Skerlecz, Szentpáli, Tischl, Vörös, Weisz. Élt még 1970-ben a Beke, Bende, Bertalan, Csutorás, Czár, Dávid, Gazdag, Gresa, Györe, Hamvai, Horváth, Kocsis, Komáromi, Kónya, Lakos, Lukácsa, Molnár, Mónus, Nagy, Ösy, Riba, Simon, Szabó, Szentes, Székelyi, Takács, Tóth, Vass, Zsiborács.

Újabb névként fordult elő Az Ágoston, Almási, Átol, Bak, Balogh, Bartalus, Bedő, Benedek, Bera, Béres, Béri, Berki, Biró, Bodor, Bódör, Bogdán, Budai, Buzsáki, Csepregi, Csiger, Csizmeg, Csontos, Dégi, Dénes, Domonkos, Dömötör, Dörnyei, Dudás, Erdélyi, Erjábecz, Farkas, Fentős, Fodor, Gaál, Gálos, Gelencsér, Gazmics, Hangya, Hajcsár, Harangozó, Hegedüs, Ihász, Illés, Ivánfi, Mancsik, Kara, ~~Kovács~~ Kardos, Károly, Kása, Kelemen, Keresztes,

Kiss, Koesi, Koltai, Körmendi, Kosár, Kovács, Kránicz, Krepp, Kristóf, Kurjanések, Kurucz, Laborfalvi, Lakatos, Lempel, Lengyel, Mányoki, Márton, Mátyás, Miklai, Miseta, Mózer, Musza, Muszti, Nágel, Németh, Nyárádi, Nyiri, Orsós, Pál, Palkó, Papp, Pásztor, Perian, Pető, Pusztai, Reichert, Révész, Rezi, Roma, Sáfrány, Sárffy, Sarkanti, Sinkovics, Somogyi, Szabados, Szarka, Szatmári, Szekeres, Szili, Szita, Szóke, Szücs, Udvardi, Valkó, Varga, Vuk, Zsádányi.

Az 1970-ben élő ősi családnevek közül az utóbbi tíz év alatt kihalt a Beke és a Székelyi, az újabbak közül pedig a Dudás, Hangya, Kelemen, Laborfalvi, Lempel, Papp, Pásztor, Révész, Rezi, Szita, Szücs, Vuk.

Újabb névként jelent meg 1970. óta a Bársony, Galambos, Kara, Králik, Máyer, Nikolics, Pados, Peresztegi, Perus, Pöntör, Rahács és Zsiros.

Adataink hűen mutatják, hogy az utóbbi tíz év alatt /1970-1980-ig/ majdnem annyi családnév halt ki, mint az 1890-től 1970-ig eltelt 80 év alatt. De - amint láttuk - újabb nevek is akadnak szép számmal. Ez a tény egyértelműen bizonyítja, hogy a felszabadulás után megszűnt a röghözkötöttség, mindenki szabadon odaköltözhet ahol a megélhetési lehetőséget jobbnak találja. A jövő útja természetesen nem ez, mert helyben kell megteremteni a jobb megélhetés feltételeit. Ennek részletesebb elemzése azonban nem tartozik témánkhoz.

Itt kell külön szólnunk arról a jelenségről is, amely a hatvanas évek elején kezdődött. A Nagyalföld területéről 13 család 45 tagja telepedett le Ordacsehiben. Ennek okát a jobb mezőgazdasági viszonyokkal magyarázhatjuk, mert ahogy elmondották itt felé annyi munkával kétszeres termés érhető el. Vonzó tényezőként játszott közre természetesen a Balaton közelsége, s az ezzel járó jobb munkalehetőség is.

A Nagyalföldről származók körében az alábbi családnevek fordulnak elő: Almási, Bak, Bartalus, Budai, Csiger, Domonkos, Simon, Szabó, Szatmári, Varró. E beköltözések következtében Ordacsehi megszűnt szinkatholikus vallású falu lenni; ugyanis az alföldi származásúak jelentős része református vallású. /61/

A felszabadulás után tehát alapos változások történtek mind a lakosság életmódjában, foglalkozásában, mind a családnevekben. S nem utolsósorban szólnunk kell arról is, hogy amíg a felszabadulás előtt mindössze öten tanultak tovább / s valamennyien katolikus papok lettek, mivel ingyen tanulhattak/, addig a felszabadulás után 13 diplomás ember /köztük egyetemi adjunktus is/ került ki Ordacsehiből. Ezenkívül jelenleg 3-an tanulnak egyetemi, illetve főiskolai szinten, az itt élő közép- vagy szakmunkásiskolát végzettek száma pedig kb. 50-re tehető.

Nem szorul magyarázatra, hogy ezt a sok változást szocialista rendszerünknek köszönhetjük.

J e g y z e t e k

- 1./ Kataszteri Táblakönyv. Ordacsehi Községi Tanács. /Az itt szereplő adatot egyeztettük a Magyar Népköztársaság Helységnévtára című kiadvánnyal. Bp. 1973. Akadémiai Kiadó. 618. oldal. Eszerint is a község területe 1970. I. 1-én 2 262 hektár/3 930 kh/. Az adat tehát pontos.
- 2./ Makay Béla dr. A Balaton és vidéke a történeti korban. A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei. Bp. 1913. 74-75. oldal.
- 3./ Müller Róbert: A fonyódi járás középkori településhálózata. Somogy megye multjából. Levéltári évkönyv 6. Szerk. Kanyar József dr. Kaposvár, 1975. 51. oldal
- 4./ Müller Róbert im. 47. oldal.
- 5./ Szeghalmi Gyula: Dunántuli vármegyék /1939./ 571. 620. old.
- 6./ Somogy vármegye /szerk. Csánki Dezső/, Bp. Országos Monográfiai Társaság /1914 ?/. 183. oldal.
- 7./ Somogy vármegye 183. oldal.
- 8./ Somogy vármegye és Kaposvár megyei város általános ismertetője és cimtára az 1932. évre. Főszerk. F. Szabó Géza. Kiadja a Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete. 183. o.
- 9./ Somogy vármegye /szerk. Csánki/. 605. oldal.
- 10./ Ugyanott 605. oldal.
- 11./ Somogy vármegye és Kaposvár megyei város. 183. o.
- 12./ Ugyanott 183. oldal.
- 13./ Somogy vármegye /szerk. Csánki/ 611. oldal.
- 14./ Vajkai Aurél: Balatonmellék. Gondolat Kiadó, Bp. 1964. 20. oldal.
- 15./ Takács Gyula: A Somogyi Nagyberkek. 1934. Kultura Könyvnyomdai Műintézet nyomtatása Pécs. 20. o.
- 16./ Ordai helységnek tabellája, Csehi helységnek tabellája. Urbéri iratok. Kaposvári Állami Levéltár.
- 17./ 1970-ben az Ordacsehi Községi Tanács lakónyilvántartókönyvéből adatgyűjtést végeztünk, más jellegű munkánkhoz. Ekkor még Ordacsehi önálló tanácsu község volt. Az adatközlők névsorát a jegyzetek végén tüntetjük fel.
- 18./ Takács Gyula im. 20. oldal.

- 19./ Jankó János dr.: A Balatonmelléki lakosság néprajza. Bp. 1902. 137-138. oldal. Urbérszabályozási terv, 1866. K.vári Levéltár.
- 20./ Vajkai Aurél im. 42. o.
- 21./ Ugyanott, 54. o.
- 22./ T. Mérey Klára: A somogyi parasztság útja a feudalizmusból a kapitalizmusba. Akadémiai Kiadó. Bp. 1965. 148. o.
- 23./ Ugyanott 182, 200. és 212. oldal.
- 24./ Ugyanott 182. és 200. oldal.
- 25./ Ugyanott 33. oldal.
- 26./ Jankó János dr. im. 232-233. oldal.
- 27./ Vajkai Aurél im. 234. oldal.
- 28./ Jankó János dr. im. 232, 233, 285. ~~mind~~ 291. oldal.
- 29./ Somogy vármegye és Kaposvár megyei város. 188. és 207. o.
- 30./ Adatközlő: Czár János, nyugalmazott tsz-tag, volt csehi lakos.
- 31./ Jankó János dr. im. 291. o.
- 32./ Somogy vármegye és Kaposvár m-i város 188, 207. oldal.
- 33./ Jankó János im. 330. o.
- 34./ Reöthy Ferenc: A Balaton halászhelyei. Somogyi Almanach, 23. szám. Kaposvár 1975. 29-30. oldal.
- 35./ Jankó János im. 372. oldal.
- 36./ Ugyanott 153. o.
- 37./ Ld. 12.
- 38./ Ld. 19.
- 39./ Jankó János dr. im. 137. o.
- 40./ Ugyanott 132. o.
- 41./ Somogyi parasztság-Somogyi nagybirtok. Szerk. Dr. Kanyar József. 113. oldal. Somogyi almanach.
- 42./ Néhai Kónya Ferenc, volt ordacsehi lakos 1971-ben -85 éves korában- egy más jellegű munkánkhoz való anyaggyűjtés során tájékoztatott az 1905-ös aratósztrájkról.

- 43./ 1970-ben egy más jellegű ~~adatszámok~~ anyaggyűjtés során' mondta el Mátyás Károly az 1919-ben történeteket.
- 44./ Takáts Gyula:im. 20. oldal.
- 45./ Somogy vármegye és Kaposvár m-i város 188,207. o.
- 46./ Ugyanott 188,207. oldal.
- 47./ Magyar Népköztársaság Helységnévtára. Bp. Statisztikai Kiadó 1973. 999. oldal.
- 48./ Kanyar József dr.: Somogy a felszabadulás hónapjaiban. /1944-1945./ Kaposvár,1970. 309. oldal.
- 49./ 1969-ben Ordacsehi még önálló tanácsú község volt. Az említett tájékoztatást egy korábbi anyaggyűjtésünkhöz kértük. Az anyagból készült dolgozat megjelent a Somogyi Honismereti Híradó 1970. évi 2. számában: Ordacsehi 25 éve címmel.
- 50./ A volt cselédek által épített házak számát az adatközlők segítségével -visszaemlékezés útján- sikerült megállapítani.
- 51./ Idézet Dégi Flórián ordacsehi lakós önéletrajzából. Az 1972. évi Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat Somogy megyei döntőjében harmadik díjat nyert pályamunka.
- 52./ A volt Ordacsehi Március 15 TSZ tájékoztatása alapján. /Szingén 1970-ben, egy korábbi anyaggyűjtés során./
- 53./ Az adatközlők segítségével és helyismeret alapján végzett felmérés.
- 54./ 1959. évi Statisztikai Évkönyv.
- 55./ Magyarország Helységnévtára, 1962. KSH. 550. oldal.
- 56./ Magyarország Helységnévtára 1967. KSH. 490. o.
- 57./ A Magyar Népköztársaság Helységnévtára. Bp. Statisztikai Kiadó, 1973. 618. oldal.
- 58./ A Fonyódi Nagyközségi Közös Tanács tájékoztatása szerint.
- 59./ 1970-ben Ordacsehi személynév-monográfiáján dolgoztunk, melyhez ilyen jellegű gyűjtésre volt szükség.
- 60./ Az óvoda tájékoztatása szerint.
- 61./ Szatmári Zsigmond Ordacsehi, Petőfi Sándor utca 37. szám alatti lakós a Békés megyei Körösladányból költözött Ordacsehíbe. A Nagyalföldről bevándoroltakkal kapcsolatos adatokat tőle és feleségétől tudjuk.

A d a t k ö z l ő k

Czár János tsz-nyugdíjas, Ordacsehi.
Dégi Flórián tsz-nyugdíjas , Ordacsehi.
Lakos Ferenc tsz-nyugdíjas, Ordacsehi.
Szatmári Zsigmond nyugdíjas, Ordacsehi.

